

Załącznik do Uchwały
Rady Gminy Lutowiska
Nr XLIV/...../2023
z dnia 25 stycznia 2023 r.

**GMINNY PROGRAM
PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY
W RODZINIE ORAZ OCHRONY
OFIAR PRZEMOCY W RODZINIE
NA LATA 2023 – 2026**

Lutowiska, 2023 r.

Spis treści

I. Wstęp	2
II Podstawy prawne przeciwdziałania przemocy domowej	3
III Charakterystyka zjawiska przemocy	4
1. Pojęcie przemocy w rodzinie	4
2. Rodzaje i typy przemocy	6
3. Fazy cyklu przemocy	7
4. Przyczyny i skutki przemocy domowej	9
5. Rola stereotypów i przekonań dotyczących przemocy w rodzinie	13
IV Diagnoza lokalna i analiza danych	13
1. Charakterystyka gminy	13
2. Diagnoza zjawiska przemocy na terenie gminy Lutowiska	14
V Główne założenia programu	20
1. Cele programu	20
2. Założenia programu	20
3. Działania służące realizacji programu	20
4. Zagrożenia realizacji zadań:	22
5. Realizacja programu i przewidywane efekty:	22
VI Realizacja programu	23
1. Zasoby gminy Lutowiska w zakresie realizacji programu	23
2. Adresaci programu	23
3. Monitorowanie i ewaluacja programu	24
4. Finansowanie programu	25
5. Sprawozdawczość	25
VII Wykaz placówek / instytucji działających na rzecz ofiar przemocy w rodzinie na terenie gminy Lutowiska i powiatu bieszczadzkiego	25
Załącznik nr 1: HARMONOGRAM PRACY ZESPOŁU INTERDYSCYPLINARNEGO W ZAKRESIE REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE NA LATA 2023 – 2026	27

I. Wstęp

Rodzina to mała grupa społeczna, stanowiąca załazek szerszej społeczności. Jest ona niepowtarzalnym środowiskiem kształtującym osobowość, poglądy, styl życia, system norm i wartości. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. w art. 18 i 71 wskazuje, że instytucja rodziny jest objęta szczególną ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej, a jej dobro, państwo ma obowiązek uwzględniać w swojej polityce społecznej, zwłaszcza poprzez udzielenie szczególnej pomocy rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji społecznej.

Ważną rolę w rodzinie odgrywają relacje panujące pomiędzy jej członkami, które winny być oparte na miłości i zrozumieniu. Niestety nie zawsze tak jest. Czasem relacje te ulegają zaburzeniu, łamane są reguły, a zachowania poszczególnych członków rodziny pozostają w sprzeczności z normami prawnymi i moralnymi oraz oczekiwaniami społecznymi. Przemoc w rodzinie rodzi szkodliwe konsekwencje, jest źródłem lęku, bólu i poczucia bezsilności. Żaden człowiek nie powinien być narażony na przemoc w środowisku domowym, która ma swój szczególny wymiar, ponieważ to rodzina powinna swym członkom gwarantować bezpieczny i harmonijny rozwój kształtujący osobowość oraz system norm i wartości.

Nie budzi wątpliwości fakt, że zadaniem państwa jest zatem ochrona rodziny przed zagrożeniami płynącymi z zewnątrz i wewnątrz, w tym w szczególności przed przemocą ze strony najbliższych. Zjawisko przemocy dotykające społeczność lokalną jest ściśle powiązane z innymi obszarami problemów społecznych, dlatego ich rozwiązywanie powinno być wspólnym interesem uzupełniających się działań specjalistów, instytucji i organizacji. Zintegrowanie wszelkich zasobów jednostek i organizacji do realizacji zadań daje szansę stworzenia jednolitej strategii wsparcia oraz podniesienia skuteczności udzielanej pomocy.

Zgodnie z art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, do zadań własnych gminy należy opracowanie i realizacja gminnych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie. Celem Programu jest efektywne przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz zmniejszanie jej negatywnych następstw w życiu społecznym i rodzinnym. Art. 9a w/w ustawy stanowi, że gmina podejmuje działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w szczególności w ramach pracy w Zespole Interdyscyplinarnym, który realizuje działania określone w Programie.

Program zawiera podstawowe definicje związane z tematyką przemocy w rodzinie, analizę jej przyczyn, uwzględnia informacje kto najczęściej doświadcza przemocy w rodzinie oraz określa podstawy prawne podejmowanych działań. Opracowany dokument przedstawia również charakterystykę i analizę zjawiska przemocy w rodzinie na terenie gminy Lutowiska, z uwzględnieniem danych ilościowych zebranych z lokalnych instytucji i służb zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Założeniem niniejszego programu jest dalsze rozwijanie systemu współpracy instytucji, służb i organizacji funkcjonujących na terenie gminy Lutowiska i powiatu bieszczadzkiego, w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Odbywać się to będzie poprzez profilaktykę i edukację społeczną, ochronę i pomoc osobom doznającym przemocy w rodzinie, oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie, ale także poprzez podnoszenie kompetencji służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Cele, działania i zadania Programu będą podlegać monitoringowi i ewaluacji, a w miarę możliwości wprowadzane będą korekty, nowe rozwiązania wynikające z dynamiki zmieniających się uwarunkowań społecznych oraz doświadczeń podmiotów realizujących Program, dzięki czemu będzie on odpowiadał na bieżące potrzeby mieszkańców gminy Lutowiska w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

II Podstawy prawne przeciwdziałania przemocy domowej

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2023 – 2026 został opracowany i będzie realizowany w oparciu o następujące akty prawne:

- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;
- Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1249 ze zm.);
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm.);
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1138 ze zm.);
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1375 ze zm.);

- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1119 ze zm.)
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 2050 ze zm.);
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2268 ze zm.);
- Strategia Rozwoju Gminy Lutowiska do roku 2026, przyjęta Uchwałą Nr XXX/146/2017 Rady Gminy Lutowiska z dnia 9 listopada 2017 roku.
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Lutowiska na lata 2022 – 2027, przyjęta uchwałą Nr XXXIV/178/2022 Rady Gminy Lutowiska z dnia 25 stycznia 2022 r.
- Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2023 – 2024, przyjęty Uchwałą nr XLIII/242/2022 z dnia 28 grudnia 2022 r.

III Charakterystyka zjawiska przemocy

1. Pojęcie przemocy w rodzinie

Kiedy myślimy o przemocy, kojarzy nam się ona najczęściej z biciem, popychaniem, kopaniem, znęcaniem się fizycznym nad drugą osobą, zmuszaniem człowieka do upokarzających czynności lub też gwałtem. Jednakże przemocą jest również ponížanie psychiczne człowieka, oczernianie go, wyzywanie, ranienie jego uczuć, niszczenie jego poczucia własnej wartości, niszczenie przedmiotów, do których jest przywiązany, głódzenie, ograniczanie swobody drugiej osoby w sposób przekraczający normy moralne, izolowanie od otoczenia. Przemoc może przybrać wiele form, może być zarówno skutkiem, jak i przyczyną dysfunkcji w rodzinie. Bez wątpienia należy zaklasyfikować ją do kategorii zachowań negatywnych o dużej szkodliwości społecznej.

Mimo, że w relacjach międzyludzkich obecna była od zawsze, o przemocy w rodzinie mówiło się niewiele, jakby nie zauważając jej jako poważnego zaburzenia w funkcjonowaniu rodziny. Takiego, które prowadzi do znacznych naruszeń norm moralnych i prawnych, tragicznych skutków psychologicznych, a w skrajnych przypadkach do poważnych okaleczeń i zabójstw. Do lepszego rozpoznania zjawiska przemocy w rodzinie konieczne jest jej zdefiniowanie. Przemoc w rodzinie, zgodnie z treścią art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, to: „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa

lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt 1, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”. Osoby wymienione w pkt 1 o którym mowa powyżej, to: „członek rodziny – należy przez to rozumieć osobę najbliższą w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – kodeks karny (...), a także inną osobę wspólnie zamieszkującą lub gospodarującą”.

Osobą najbliższą jest małżonek, wstępny (rodzice, dziadkowie, pradiadkowie), zstępny (dzieci, wnuki, prawnuki), rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

Na zjawisko przemocy w rodzinie można patrzeć z różnych punktów widzenia przyjmując perspektywę indywidualną, systemową lub społeczną. Perspektywa indywidualna to spojrzenie przez pryzmat osoby doświadczającej przemocy lub przez pryzmat sprawcy. Perspektywa systemowa to ukazanie możliwych form wsparcia dla osób uwikłanych w przemoc oraz opis metod wsparcia. Perspektywa społeczna to odbiór społeczny zjawiska przemocy w rodzinie, postawy członków lokalnej społeczności wobec aktów przemocy, prospołeczność obywateli, postawy i czynniki mogące sprzyjać przemocy lub ją usprawiedliwiać.

Na przemoc w rodzinie można spojrzeć również z perspektywy prawnej, moralnej, psychologicznej i społecznej.

Z punktu widzenia prawa przemoc w rodzinie to przestępstwo, którego odmiany określone są w różnych kodeksach i odpowiednio karane. Najczęściej stosowany artykuł 207 kodeksu karnego dotyczy znęcania się fizycznego lub psychicznego nad członkiem rodziny i przewiduje karę pozbawienia wolności.

Perspektywa moralna pokazuje, że dokonywanie przemocy to krzywdzenie słabszego i jest złem moralnym. Sprawca powinien podlegać sankcjom własnego sumienia i potępieniu ze strony innych ludzi. Moralna ocena przemocy powinna powstrzymywać sprawców i motywować świadków do pomagania.

Psychologiczne spojrzenie na przemoc domową zwraca naszą uwagę na cierpienie i bezradność ofiary, odsłania mechanizmy wewnętrzne i sytuacyjne sterujące przemocą oraz złożone procesy interakcji między sprawcą i ofiarą. Psychologiczne zrozumienie przemocy odgrywa podstawową rolę przy pomaganiu ofiarom w wyzwaniu się od przemocy i w naprawianiu szkód, jakie poczyniła w ich życiu.

Z perspektywy społecznej widać czynniki zawarte w obyczajach i postawach, które mogą sprzyjać przemocy lub ją usprawiedliwiać. Z drugiej strony w przeciwdziałanie przemocy mogą angażować się znaczące siły społeczne i wywierać wpływ na stan spraw publicznych.

2. Rodzaje i typy przemocy

Wyróżnia się następujące formy przemocy:

Przemoc fizyczna - nazywana również gorącą, to każde agresywne zachowanie polegające na użyciu siły i prowadzące do naruszenia nietykalności cielesnej, nieprzypadkowych urazów, zranień, stłuczeń, złamań czy zasinień (m. in. popychanie, obezwładnianie, szarpanie, policzkowanie, uderzanie pięścią, kopanie, duszenie, rzucanie przedmiotami, użycie przedmiotów lub narzędzi niebezpiecznych, mogących spowodować utratę zdrowia lub życia).

Przemoc psychiczna – nazywana również zimną, to umyślne agresywne działania, wykorzystujące nie tyle siłę fizyczną lecz mechanizmy psychologiczne, powodujące u ofiary zachwianie pozytywnego obrazu własnej osoby, obniżanie u niej poczucia własnej wartości, pojawienie się stanów lękowych i nerwicowych. Zachowania sprawcy mają na ogół charakter poniżający lub budzący poczucie zagrożenia i wywołują emocjonalny ból lub cierpienie (m. in. wyśmiewanie, wyzywanie, poniżanie, upokarzanie, zawstydzenie, narzucanie własnych poglądów, ciągle krytykowanie, kontrolowanie, ograniczanie kontaktów, stosowanie gróźb, szantażowanie).

Przemoc seksualna – wymuszanie pożycia seksualnego lub nieakceptowanych i niechcianych przez ofiarę praktyk seksualnych w celu zaspokojenia potrzeb seksualnych sprawcy.

Przemoc ekonomiczna – przejawia się w uniemożliwieniu dostępu do rodzinnych środków finansowych, prowadzą do całkowitego finansowego uzależnienia ofiary od sprawcy (np. odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwienie podjęcia pracy, niezaspokajanie podstawowych potrzeb rodziny, okradanie, zaciąganie kredytów i zmuszanie do zaciągania pożyczek wbrew woli współmałżonka).

Zaniedbanie – stan ciągłego niezaspokajania podstawowych potrzeb fizycznych i emocjonalnych osób zależnych.

Formy przemocy: fizyczna, psychiczna, ekonomiczna i seksualna mogą się przenikać, ale każda z nich może też występować osobno. Osobami doświadczającymi przemocy domowej są najczęściej kobiety, dzieci, osoby starsze lub niepełnosprawne, ale bywają też nimi mężczyźni. Aby lepiej zrozumieć zjawisko przemocy w rodzinie należy również

rozważaniami objąć inne aspekty przemocy. J. Mellibruda (1997) wyróżnia dwie jej formy, tzw. typy przemocy wewnątrzrodzinnej:

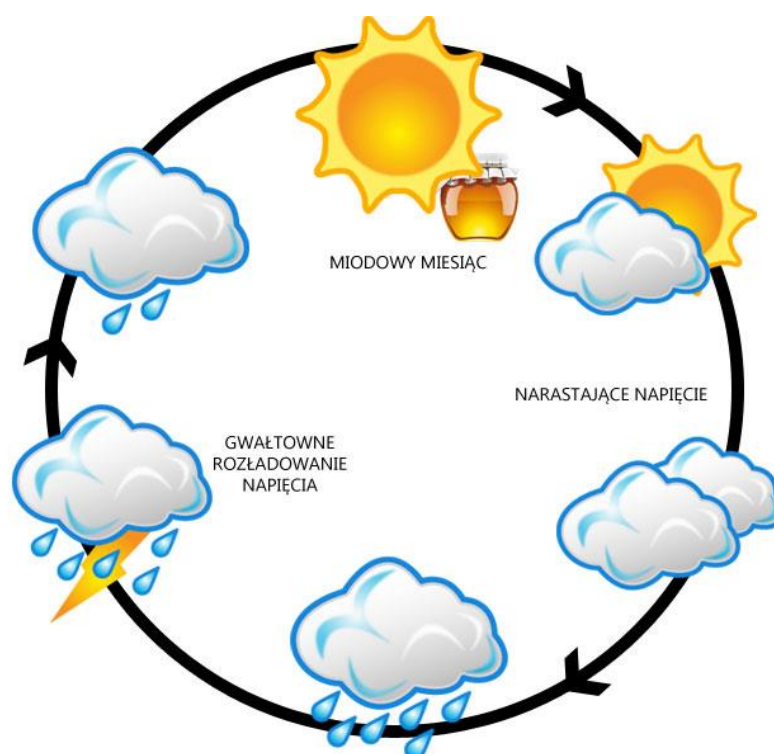
Przemoc gorąca – którą mogą powodować negatywne i intensywne przeżycia związane z frustracją, z zablokowaniem jakichś dążeń, z niespełnianiem pragnień i oczekiwań. Pojawia się agresywna reakcja na stres, która nie zostaje powstrzymana i kieruje się przeciw członkowi rodziny. Istotnym czynnikiem bywa przekonanie sprawcy o niezdolności ofiary do obrony i poczucie własnej bezkarności. Słabość ofiary wynika z przewagi fizycznej sprawcy lub okoliczności, w których sprawca uzyskuje władzę psychiczną. Towarzyszy mu wtedy poczucie, że „może sobie na wiele pozwolić”. Przejawia się ona w postaci napadów furii, złości, wyładowań emocjonalnych. Jest to przemoc naładowana agresją, występująca zwykle w afekcie. Towarzyszą jej bogate formy ekspresji (krzyki, gwałtowne zadawanie bólu, wyzwiska).

Przemoc chłodna – wydaje się znacznie spokojniejsza, choć czasem jest to spokój pozorny, skrywający silne emocje, ale skutecznie tłumione i kontrolowane. Polega na realizowaniu przez sprawcę specyficznego scenariusza zapisanego w jego umyśle, a czasem również w obyczajach i środowiskowej kulturze. Człowiek realizujący taki scenariusz przemocy, zmierzając do jakiegoś celu jest gotowy do wtargnięcia na wewnętrzne terytorium psychiczne swego dziecka lub współmałżonka. Znajduje dla tego usprawiedliwienie nawet wtedy, gdy jest świadomy cierpienia, które spowodował. Przemoc taka jest narzędziem oddziaływania zmierzającego nieraz do wzniosłych celów, które uzasadniają bolesne dla bliskiej osoby środki. Jednym ze szczególnie ważnych źródeł przemocy jest skrywane i dotkliwe poczucie niemocy, impotencji fizycznej lub psychicznej, które sprawca stara się zagłuszyć, a czasem zanegować poprzez akty przemocy.

3. Fazy cyklu przemocy

Aby móc lepiej zrozumieć dlaczego osobom doznającym przemocy tak trudno zmienić swoją sytuację, ważne jest przyjrzenie się specyfice relacji między osobą stosującą przemoc a ofiarą. Zdecydowana większość osób nie doświadcza przemocy w sposób ciągły, gdyż przemoc ma tendencję do powtarzania się według określonej, zauważalnej prawidłowości. Istnienie tych cykli pozwala także lepiej wyjaśnić proces wiktyimizacji (stawania się ofiarą, traktowania siebie jako ofiary) osób doznających przemocy, a także pojawiający się w ich zachowaniu syndrom wyuczony bezradności. W cyklu przemocy występują trzy niezależne fazy, zmienne pod względem swej intensywności i czasu trwania:

- 1) **faza narastającego napięcia** – jest to początek cyklu, który charakteryzuje się wzrostem napięcia i natężeniem sytuacji konfliktowych;
- 2) **faza ostrej, gwałtownej przemocy** – to druga faza, w której następuje wybuch gniewu i wyładowanie agresji; agresja w tej fazie może być zagrażająca dla zdrowia i życia ofiary, moment zakończenia aktu przemocy zależy wyłącznie od sprawcy i nie ma żadnego związku z zachowaniem ofiary (sygnały jej bólu i cierpienia nie wyciszają agresji),
- 3) **faza „miodowego miesiąca”** – to trzecia faza w trakcie której sprawca wyraża swoją skruchę, okazuje żal, obiecuje, że już nigdy więcej nie skrzywdzi ofiary lub po prostu zachowuje się tak, jak gdyby przemoc nie miała miejsca; faza ta jest przemijająca i bez specjalistycznej pomocy kończy się nawrotem przemocy spowodowanym ponownym wzrostem napięcia u sprawcy. Faza „miodowego miesiąca” zatrzymuje ofiarę w sytuacji przemocy, bo łatwo pod jej wpływem zapomnieć o koszmarze pozostałych dwóch faz. Prawdziwe zagrożenie, jakie niesie za sobą ta faza jest związane z tym, że przemoc w następnym cyklu zazwyczaj jest gwałtowniejsza i za każdym razem narasta. Jeśli już raz doszło do użycia przemocy, będzie ona się powtarzać dopóki nie zostanie przerwana, najczęściej przez interwencję z zewnątrz.

Źródło. <http://www.fundacjaart.pl/fazy-przemocy/>

4. Przyczyny i skutki przemocy domowej

Nie istnieje jedna, spójna koncepcja, która wyjaśniałaby źródła przemocy w rodzinie. Można wymienić teorie, które wskazują na działanie poszczególnych czynników ryzyka zwiększających prawdopodobieństwo wystąpienia przemocy domowej. Specjaliści wskazują jednak na przewagę czynników społeczno – strukturalnych nad psychopatologicznymi¹. Przemocy domowej sprzyjają:

- 1) **Normy społeczne i kulturowe** – przez wieki istniało silne społeczne przyzwolenie na stosowanie przemocy wobec najbliższych, w szczególności kobiet i dzieci. W wielu środowiskach w dalszym ciągu zjawisko to znajduje odzwierciedlenie w obyczajach – społecznej akceptacji bicia, stosowania kar cielesnych, w przekonaniach związanych z rolą mężczyzny w rodzinie (rola „pana i władcy”).
- 2) **Dziedziczenie wzorca przemocy**. Dzieci wychowujące się w rodzinach z problemem przemocy przyswajają sobie zachowania dorosłych, których są ofiarami lub świadkami. Uczą się, że najlepszym i najbardziej skutecznym sposobem rozwiązywania konfliktów jest przemoc.
- 3) **Uzależnienie / nadużywanie alkoholu**. Jak wynika z policyjnych statystyk wielu sprawców przemocy w rodzinie w chwili popełnienia czynu jest pod wpływem alkoholu. Alkohol osłabia kontrolę i zwiększa prawdopodobieństwo reagowania złością i gniewem na trudności oraz niepowodzenia życiowe.
- 4) **Środowisko i stres społeczny**. Bezrobocie, złe warunki mieszkaniowe, skumulowanie się różnych problemów życiowych mogą wywoływać frustrację, która z kolei może sprzyjać pojawieniu się przemocy w rodzinie².

L. Krzywicka wymienione powyżej czynniki ryzyka przemocy domowej zebrała w formie trzech podejść teoretycznych:

- 1) **Podejście intraindywidualne**, w którym podkreślona jest rola czynników osobowościowych (np. poczucie wartości, kompetencji społecznych), psychopatologicznych (tj. nadużywanie alkoholu, emocjonalne zaburzenia osobowości), neurologicznych (uraz głowy, wczesnodziecięce uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego itp.).

¹ L. Krzywicka, *Przemoc w rodzinie – specyfika pracy socjalnej z ofiarami przemocy*, [w:] red. S. Pawlas – Czyż, *Praca socjalna wobec współczesnych problemów społecznych*, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit” s.c., Toruń 2007, s. 122 – 123.

² D. Jaszczak – Kuźmińska, K. Michalska (red.), *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Poradnik dla pracowników pierwszego kontaktu*, Wydawnictwo Edukacyjne Parpamedia, Warszawa 2010, s. 17 – 18.

- 2) **Podejście socjokulturowe**, które obejmuje systemową teorię rodziny, socjologiczną teorię funkcjonalną, teorię strukturalną i koncepcje feministyczne. Systemowa teoria rodziny opisuje przemoc jako utrwalony wzorzec w relacjach między małżonkami i koncentruje się na zmianach w obrębie systemu rodzinnego, zarówno co do układu władzy, kontroli, jak i wzajemnej komunikacji. Koncepcje strukturalne podkreślają znaczenie czynników sytuacyjnych, np. stres, frustracja, deprywacja. Natomiast feministyczne podejście odwołuje się do patriarchalnej struktury społecznej i uprzywilejowanej pozycji mężczyzn.
- 3) **Podejście społeczno – psychologiczne**, do którego należą teorie społecznego uczenia się i modelowania, teoria frustracji i agresji, teoria konfliktu. Przykładowo teorie społecznego uczenia się traktują przemoc jako zachowanie wyuczone (dziecko uczy się obserwując rodziców, którzy rozwiązują konflikty przy użyciu przemocy, powielając taki wzorzec interakcji w dorosłym życiu). Teorie konfliktu natomiast zakładają, iż jest on nieodłącznym elementem grup społecznych. Przemoc staje się sposobem realizacji własnych interesów w sytuacjach, gdy inne sposoby okazują się nieskuteczne³.

Sytuacja ofiar przemocy domowej często przez badaczy porównywana jest do sytuacji ofiar zamachów terrorystycznych. Podobnie jak doświadczenie zamachu, przemoc niesie za sobą długofalowe skutki zarówno fizyczne, jak i psychiczne nie tylko dla samej ofiary, ale również dla osób z otoczenia. Osoby doświadczające przemocy próbują radzić sobie z sytuacją przyjmując różne postawy i podejmując określone zachowania. J. Mellibruda, na podstawie badań amerykańskich wyszczególnia siedem strategii zachowania podejmowanych przez kobiety doświadczające przemocy ze strony osoby bliskiej:

- podejmowanie prób rozmowy ze sprawcą na temat tego co zrobili,
- uzyskiwanie od sprawcy obietnic poprawy i powstrzymania się od zachowań przemocowych,
- straszenie sprawcy (np. zgłoszeniem na policję, opuszczeniem domu),
- ukrywanie się przed sprawcą,
- pasywna obrona polegająca na osłanianiu się dłońmi, sprzętami domowymi itp.,
- unikanie, tzw. „schodzenie z oczu”,
- walka obronna.

³ L. Krzywicka, *Przemoc w rodzinie – specyfika...*, op. cit., s. 123 – 124.

Autor wymienia również kolejny rodzaj strategii polegający na całkowitym podporządkowaniu się sprawcy i poniżaniu się przed nim. W ocenie autora żadna z tych strategii nie przynosi zamierzonego skutku w postaci zaprzestania stosowania przemocy przez sprawcę. Efekt najczęściej jest krótkotrwały, czasami wręcz powoduje nakręcanie się spirali przemocy⁴.

Specjaliści ze stowarzyszenia „Niebieska Linia” skutki poszczególnych form przemocy prezentują w sposób przedstawiony w poniższej tabeli.

Formy i skutki przemocy w rodzinie.

Rodzaje przemocy	Formy przemocy	Skutki przemocy
Przemoc fizyczna	Szarpanie, kopanie, popychanie, obezwładnianie, duszenie, odpychanie, przytrzymywanie, policzkowanie, szczypanie, bicie otwartą ręką, pięściami, różnymi przedmiotami, przypalanie papierosem, topienie, polewanie substancjami żrącymi, użycie broni, pozostawienie w niebezpiecznym miejscu, nie udzielenie niezbędnej pomocy, itp.	Bezpośrednie uszkodzenia ciała – urazy, rany, złamania, stłuczenia, zadrapania, siniaki, poparzenia; Następujące skutki: choroby w wyniku powikłań i stresu, zespół stresu pourazowego, życie w chronicznym stresie, poczucie zagrożenia, strachu, lęku, napady paniki, bezsenność, zaburzenia psychosomatyczne, itp.
Przemoc psychiczna	Wyśmiewanie opinii, poglądów, przekonań, religii, pochodzenia, narzucanie swojego zdania, poglądów, stałe ocenianie, krytyka, wmawianie choroby psychicznej, izolowanie, kontrolowanie, ograniczanie kontaktów z innymi ludźmi, wymuszanie posłuszeństwa i podporządkowania, ograniczanie snu, pożywienia i schronienia, wyzywanie, używanie wulgarnych epitetów, poniżanie, upokarzanie, zawstydzanie, stosowanie gróźb, szantażowanie itp.	Zniszczenie poczucia mocy sprawczej ofiary, jej poczucia własnej wartości i godności, uniemożliwienie podjęcia jakichkolwiek działań niezgodnych z zasadą posłuszeństwa, osłabienie psychicznych i fizycznych zdolności stawiania oporu oraz wyrobienie przekonania o daremności jego stawiania, odizolowanie od zewnętrznych źródeł wsparcia, całkowite uzależnienie ofiary od prześladowcy, stały strach i utrata nadziei, choroby psychosomatyczne, ciągły stres, zaburzenia snu itp.
Przemoc seksualna	Gwałt, wymuszanie pożycia seksualnego, nieakceptowanych pieszczot i praktyk seksualnych, zmuszanie do seksu z osobami trzecimi, sadyzm w pożyciu, wyśmiewanie wyglądu, ciała i krytyka zachowań seksualnych itp.	Obrażenia fizyczne, ból i cierpienie, obniżona samoocena i poczucie własnej wartości, utrata poczucia atrakcyjności i godności, zaburzenia seksualne, oziębłość, zamknięcie się, lęk, strach, unikanie seksu, uogólniona niechęć i obawa do przedstawicieli płci sprawcy przemocy itp.

⁴ J. Mellibruda, *Psychologiczne aspekty przemocy domowej*, <https://psychologia.edu.pl/czytelnia/50-artykuly/712-psychologiczne-aspekty-przemocy-domowej.pdf> (10.01.2023 r.).

Przemoc ekonomiczna	Okradanie, zabieranie pieniędzy, nie łożenie na utrzymanie, uniemożliwianie podjęcia pracy zarobkowej, niezaspokajanie podstawowych, materialnych potrzeb rodziny, szantażowanie, zaciąganie długów i kredytów bez zgody współmałżonka, zmuszanie do pożyczek, uniemożliwianie korzystania z pomieszczeń niezbędnych do zaspokajania potrzeb (kuchnia, łazienka) itp.	Całkowita zależność finansowa od partnera, niezaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, bieda, zniszczenie poczucia własnej godności i wartości, znalezienie się bez środków do życia
----------------------------	---	--

Źródło: <http://www.niebieskalinia.info/index.php/przemoc-w-rodzynie/8-rodzaj-przemocy> (10.01.2023 r.).

Trudno jest zrozumieć jakie są przyczyny trwania ofiar w związkach przemocowych. Specjaliści wymieniają mechanizmy psychologiczne, które oprócz cyklu przemocy sprawiają, że osobie doznającej przemocy trudno jest opuścić toksyczny związek. Zalicza się do nich:

- **syndrom wyuczonej bezradności** pojawiający się w wyniku nabytych doświadczeń (działania mające ochronić ofiarę nie przynoszą oczekiwanych efektów, w wyniku czego dochodzi ona do wniosku, że cokolwiek by nie zrobiła i tak nie zmieni swojej sytuacji);
- **zjawisko „prania mózgu”**, które jest mechanizmem stosowanym w celu podporządkowania sobie ofiary przez sprawcę poprzez izolację ofiary, jej poniżanie i degradację, monopolizację uwagi (ofiara boi się zrobić cokolwiek, co mogłoby wywołać niezadowolenie u sprawcy), doprowadzenie do wyczerpania, wywoływanie lęku i depresji, naprzemiennosc kary i nagrody;
- **proces wiktyimizacji** – osoba pokrzywdzona w wyniku powtarzających się aktów przemocy, braku wsparcia i umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach dochodzi do wniosku, że zasługuje na takie traktowanie a tym samym przyjmuje tożsamość ofiary;
- **syndrom sztokholmski** – mechanizm obronny zaobserwowany u ofiar zamachu terrorystycznego w Sztokholmie, tzw. „patologiczna wdzięczność” dla sprawcy. Podobny mechanizm obserwowany jest u ofiar przemocy domowej, kiedy ofiary są wdzięczne za drobne przywileje, okresy „miodowego miesiąca” czy przejawy uczucia;
- **mechanizm „psychologicznej pułapki”** – ofiara nie jest w stanie zrezygnować ze związku z który włożyła tak dużo starań. Ma nadzieję, że jeśli zainwestuje w związek jeszcze więcej, sytuacja się poprawi. Obwinia siebie za sytuację, a im więcej energii wkłada w działanie, tym trudniej jej wycofać się ze związku⁵.

⁵ D. Jaszczak – Kuźmińska, K. Michalska (red.), *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Poradnik dla pracowników pierwszego kontaktu*, Wydawnictwo Edukacyjne Parpamedia, Warszawa 2010., s. 19 – 23.

W przypadku dzieci, konsekwencje przemocy uzależnione są od wieku dziecka oraz poziomu wsparcia ze strony środowiska. U dzieci, które są krzywdzone we wczesnym okresie obserwowanych jest więcej zaburzeń, niż u dzieci, które doświadczają przemocy w późniejszym okresie. Bite niemowlęta w późniejszym okresie są mniej asertywne, mniej pewne siebie i mniej twórcze, mogą przejawiać trudności w relacjach z innymi ludźmi. W przypadku dzieci w wieku przedszkolnym często obserwowana jest większa drażliwość, lęki, trudności z mówieniem. Starsze dzieci mogą przejawiać również agresję w stosunku do rówieśników. Ponadto szukając akceptacji poza domem, często narażone są na niekorzystne wpływy wywierane przez grupy nieformalne (sięganie po substancje psychoaktywne, ucieczki z domu, podejmowanie zachowań przestępczych). W przypadku dzieci, dla przeciwdziałania skutkom mającym wpływ na ich rozwój i późniejsze życie bardzo ważna jest wczesna interwencja i szybkie zatrzymanie przemocy⁶.

5. Rola stereotypów i przekonań dotyczących przemocy w rodzinie

Wiele społeczeństw czy środowisk nie reaguje na problem przemocy w rodzinie, wyrażając tym samym przyzwolenie na jej istnienie. Jest to wynikiem funkcjonujących w świadomości społecznej stereotypów i przekonań, które głęboko zapuszczają swoje korzenie i fałszują rzeczywistość. Stereotypy i mity czy przekonania usprawiedliwiają stosowanie przemocy, służą do ukrycia czy zbagatelizowania problemu, przez co utrudniają prawidłowe reagowanie na przypadki brutalności czy okrucieństwa wobec bliskich. Dają sprawcy sygnał o społecznym przyzwoleniu na stosowanie przemocy, umacniają w nim poczucie bezkarności zniewalając ofiarę i zmuszając ją do milczenia.

IV Diagnoza lokalna i analiza danych

1. Charakterystyka gminy

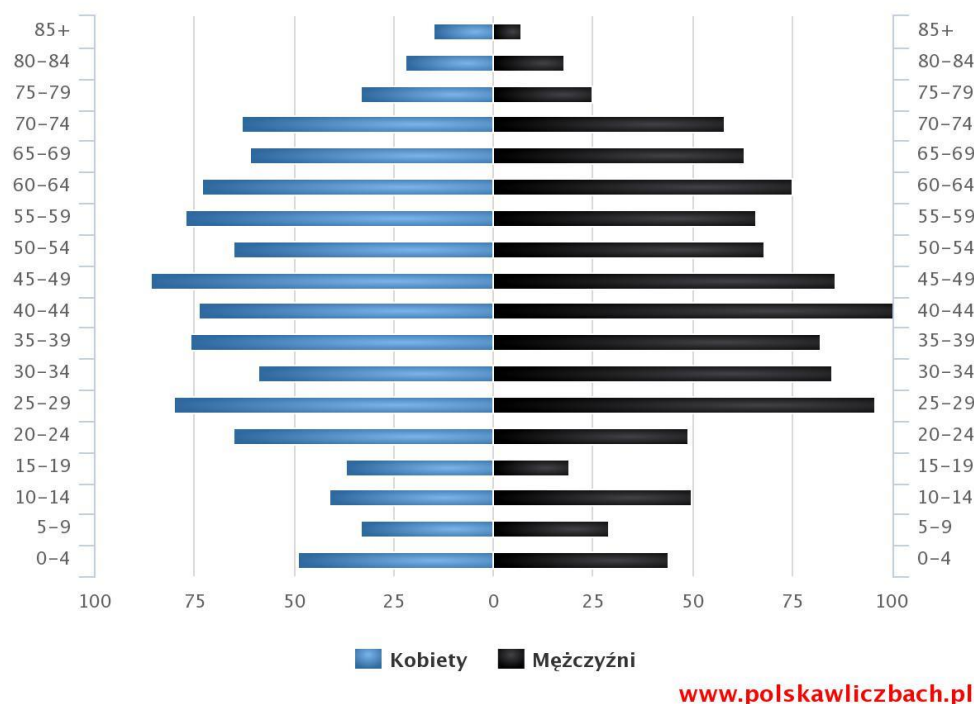
Gmina Lutowiska jest gminą wiejską, leżącą w województwie podkarpackim, powiecie bieszczadzkim. Powierzchnia gminy wynosi 475,6 km² i stanowi 41,8% powierzchni powiatu. Gmina Lutowiska według stanu na dzień 31 grudnia 2021 r. liczy 2.029 mieszkańców, z czego 49,7% stanowią kobiety, natomiast 50,3% mężczyźni. Jak wynika z powyższych danych statystycznych, gmina charakteryzuje się najniższą w Polsce gęstością zaludnienia – 4 osoby na km². W latach 2002-2021 liczba mieszkańców zmalała o 9,3%. Średni wiek mieszkańców wynosi 42,8 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa podkarpackiego oraz porównywalny do średniego wieku

⁶ Ibidem, s. 26.

mieszkańców całej Polski. 65,0% mieszkańców gminy Lutowiska jest w wieku produkcyjnym, 13,5% w wieku przedprodukcyjnym, a 21,6% mieszkańców jest w wieku poprodukcyjnym⁷.

Piramida wieku mieszkańców gminy Lutowiska, 2021

(Źródło: GUS)

2. Diagnoza zjawiska przemocy na terenie gminy Lutowiska

Przemoc w rodzinie jest zjawiskiem trudnym do badania, ze względu na fakt, że dotyka najbardziej intymnej sfery życia człowieka. Ogólne szacowanie skali przemocy domowej obarczone jest dużym błędem ze względu na społeczne ograniczenia w ujawnianiu tego rodzaju problemów. Ofiary przemocy nie zawsze chcą zdradzać sprawy, które uznają za wstydlive. W konsekwencji większość przypadków przemocy nadal nie jest ujawniona. Zjawisko to przez wiele lat było marginalizowane, a podejmowane działania miały jedynie na celu odizolowanie ofiary od sprawcy.

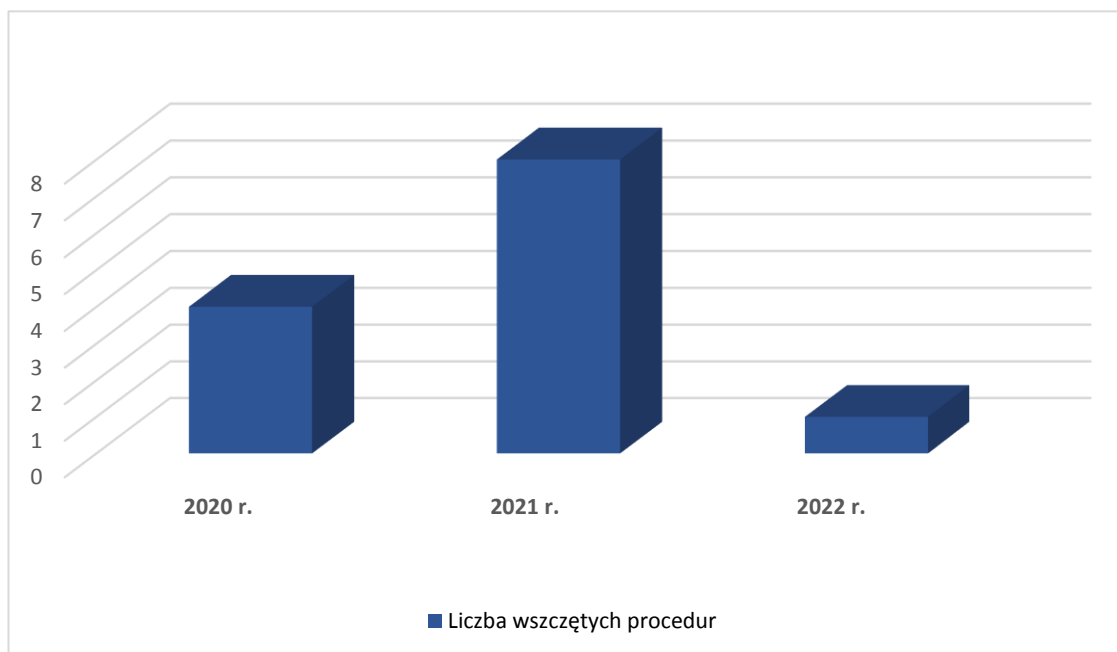
Istnieje zatem potrzeba podejmowania kompleksowych działań skierowanych do ofiar przemocy w rodzinie, jak również osób stosujących przemoc. Od problemu przemocy nie są wolne również rodziny zamieszkujące gminę Lutowiska. Przemoc w rodzinie często łączy się z problemem nadużywania alkoholu i występuje w rodzinach o różnym statusie społecznym. Diagnoza zjawiska przemocy domowej została przeprowadzona w oparciu

⁷ https://www.polskawliczbach.pl/gmina_Lutowiska (10.01.2023 r.)

o posiadane statystyki i dane. Oszacowanie zjawiska przemocy domowej możliwe jest między innymi dzięki procedurze „Niebieskie Karty”.

W latach 2020 – 2022 zostało wszczętych łącznie 13 procedur „Niebieskie Karty”, z czego najwięcej – 8 – w roku 2021. Zestawienie danych w formie wykresu obrazuje zmiany ilościowe w zakresie wszczętych procedur „Niebieskie Karty” w latach 2020 – 2022.

Ogólna liczba wszczętych procedur „Niebieskie Karty” w gminie Lutowiska w latach 2020 - 2022

Najczęściej procedura jest wszczynana przez funkcjonariuszy Policji przybywających na interwencję, w następnej kolejności przez pracowników Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. W okresie poddanym analizie w gminie Lutowiska pozostałe instytucje uprawnione do wszczęcia procedury „Niebieskie Karty” (oświata, ochrona zdrowia, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych) – nie wszczęły żadnej procedury „Niebieskie Karty”.

Liczba „Niebieskich Kart” sporządzonych przez poszczególne instytucje w latach 2020 – 2022

Instytucja wszczynająca procedurę „Niebieskie Karty”	Rok 2020	Rok 2021	Rok 2022	Ogółem
Pomoc społeczna	1	5	0	6
Policja	3	3	1	7
GKRPA	0	0	0	0
Ochrona zdrowia	0	0	0	0
Oświata	0	0	0	0
OGÓŁEM	4	8	1	13

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego

Grupą najczęściej doświadczającą przemocy na terenie gminy Lutowiska są kobiety. Jako najczęściej występujące formy przemocy wskazane zostały przemoc psychiczna i fizyczna, rzadziej przemoc ekonomiczna, seksualna czy zaniedbanie. Przemoc wobec dzieci została ujawniona w przypadku jednej rodziny (2 dzieci) z czego dominująca była przemoc psychiczna. Należy również zwrócić uwagę, że dzieci z rodzin gdzie dochodzi do przemocy skierowanej do innej osoby, często nie są wskazywane jako bezpośrednie jej ofiary, ale mimo tego pośrednio narażone są na przemoc i udział w demoralizujących sytuacjach, wielokrotnie interweniując i broniąc ofiarę przemocy domowej.

Liczba osób poszkodowanych w wyniku przemocy w rodzinie

Rok	Ogółem osoby poszkodowane	KOBIECY			MEŻCZYŻNI			DZIECI			
		Ogółem	z tego:		Ogółem	z tego:		Ogółem	z tego:		
			Osoby starsze	Osoby niepełnosprawne		Osoby starsze	Osoby niepełnosprawne		Do 13 r.ż.	Od 14 do 18 r.ż.	niepełnosprawne
2020	7	7	0	0	0	0	0	0	0	0	
2021	8	6	1	0	0	0	0	2	2	0	1
2022	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0

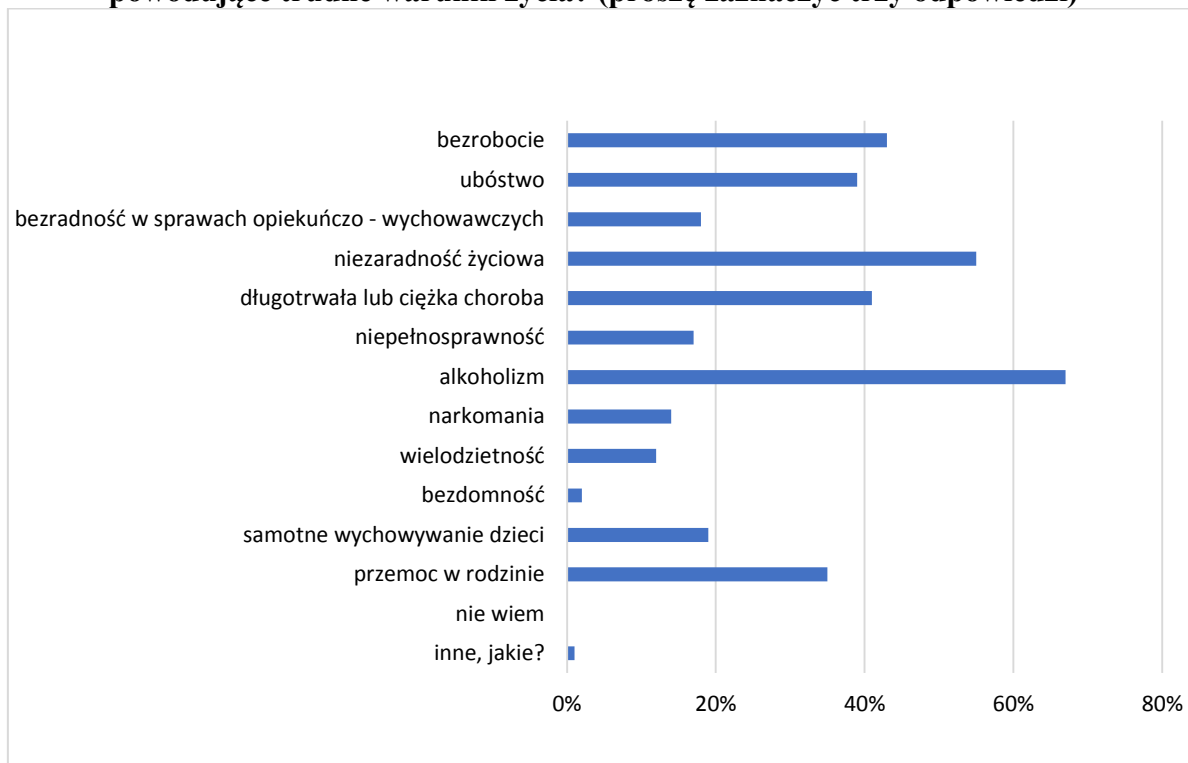
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego

W listopadzie 2021 r. na terenie gminy Lutowiska dla potrzeb sporządzenia dokumentu Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych przeprowadzono badania, których tematyka dotyczyła problemów społecznych występujących w gminie, w tym również problemu przemocy domowej. Badania wśród mieszkańców Gminy Lutowiska zostały wykonane zgodnie z metodologią ilościową, za pomocą metody CAWI (badanie za pomocą ankiety internetowej). Link odnoszący się do ankiety internetowej został umieszczony na głównej stronie Urzędu Lutowiska. Uzupełnione przez dorosłych mieszkańców ankiety zostały odesłane w formie elektronicznej w postaci zestawienia wszystkich danych, co zapewniło badanym pełną anonimowość. W badaniu łącznie wzięło udział 100 osób – dorosłych mieszkańców gminy.

Ankietowanych poproszono między innymi o wskazanie głównych przyczyn problemów społecznych, które powodują trudne warunki życia w gminie. Ankietowani wskazywali najczęściej alkoholizm (67,00%). Natomiast rzadziej zaznaczano następujące czynniki: niezaradność życiową (55,00%), bezrobocie (43,00%), długotrwałą lub ciężką chorobę (41,00%), przemoc w rodzinie (35,00%), ubóstwo (39,00%), samotne wychowywanie dzieci

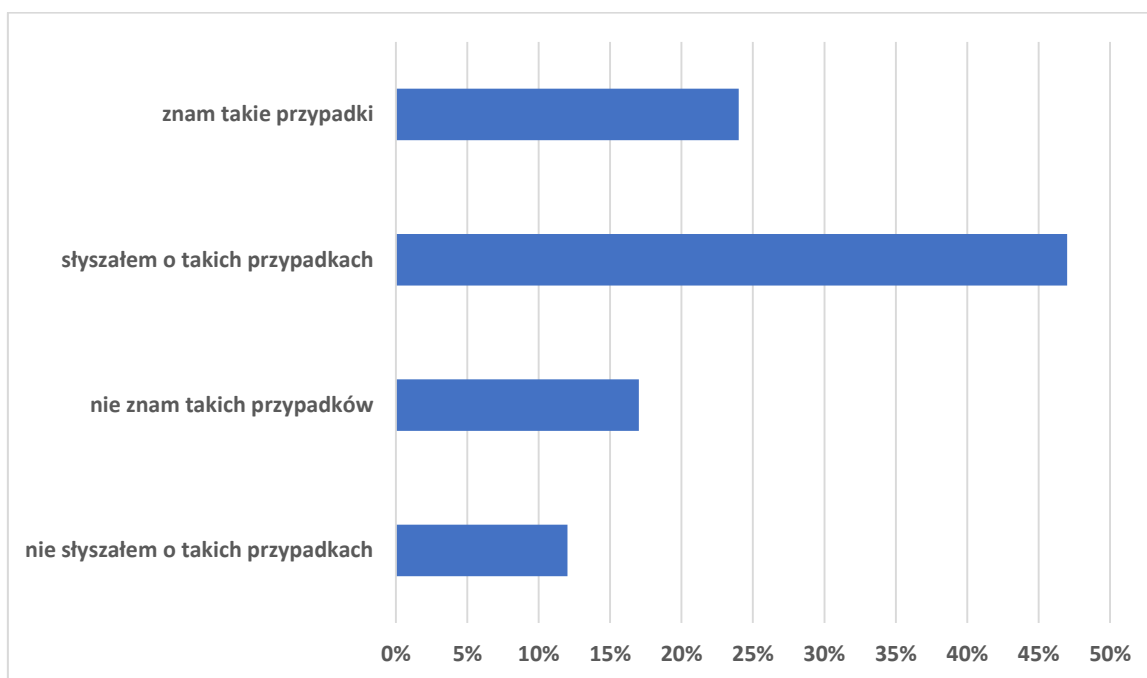
(19,00%), bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych (18,00%), niepełnosprawność (17,00%), narkomanię (14,00%), wielodzietność (12,00%), oraz bezdomność (2,00%).

Jakie są według Pana/i główne przyczyny problemów społecznych mieszkańców powodujące trudne warunki życia? (proszę zaznaczyć trzy odpowiedzi)

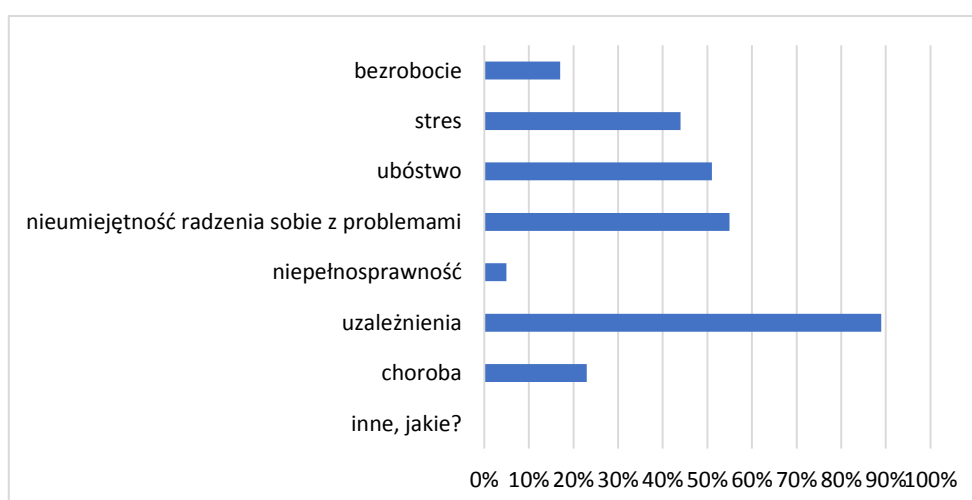
Ankietowanych zapytano, czy na terenie gminy występuje zjawisko przemocy domowej. Blisko połowa mieszkańców zadeklarowała, że słyszała o takich przypadkach (47,00%), zaś 24,00% badanych wskazało, że zna takie przypadki. 17,00% ankietowanych przyznało, że nie zna rodzin z problemem przemocy, a 12,00% osób nie słyszało o przypadkach przemocy w rodzinie.

Czy na terenie gminy występuje zjawisko przemocy w rodzinie?

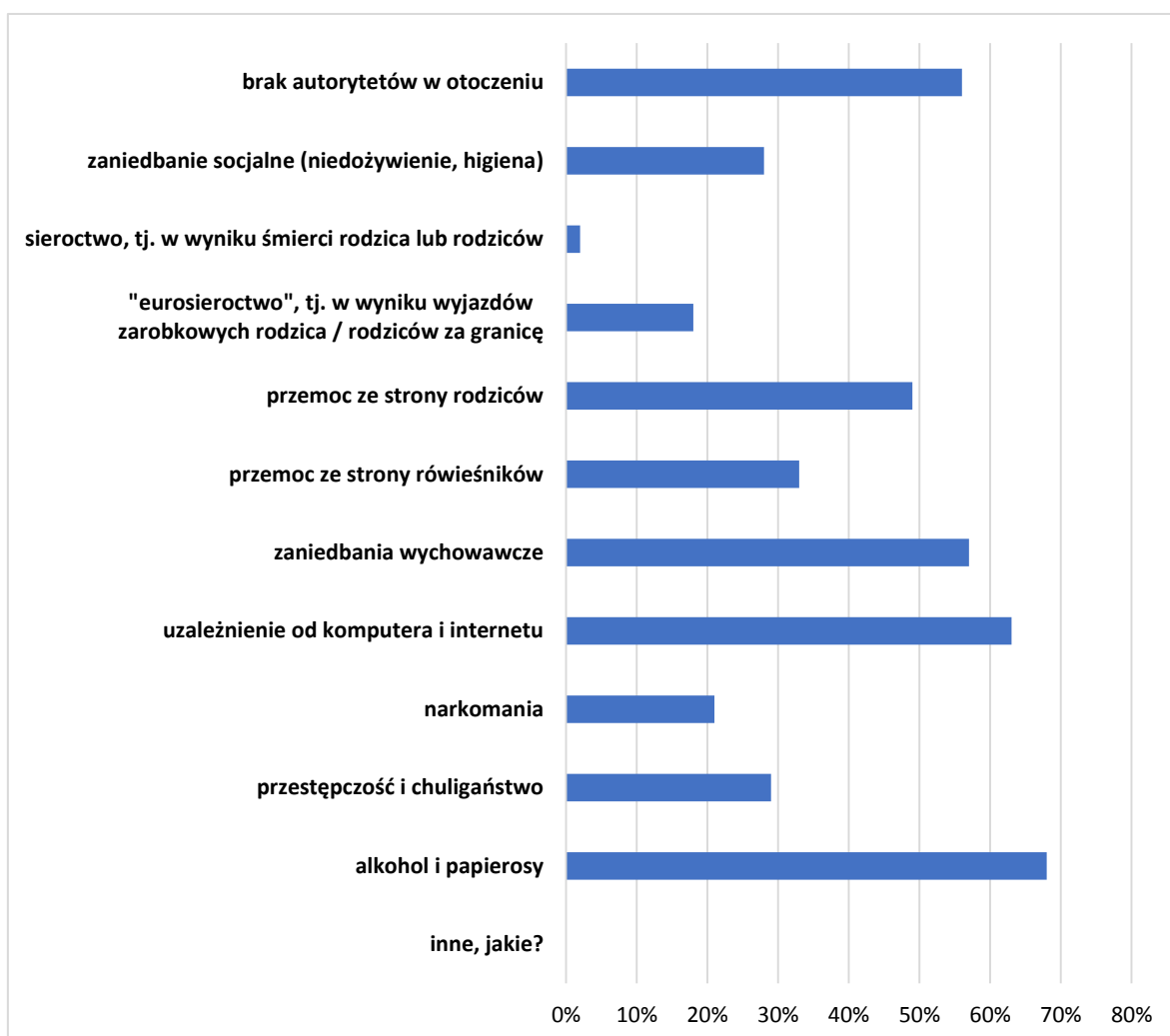
Mieszkańców poproszono również o wskazanie przyczyn przemocy w rodzinie. 89,00% badanych uważa, iż są to uzależnienia. 55,00% respondentów wskazało na nieumiejętność radzenia sobie z problemami wychowawczymi, 51,00% wskazało ubóstwo, 44,00% osób wybrało stres, 23,00% ankietowanych sądzi, iż przyczyną jest tutaj choroba, 17,00% osób wskazało na bezrobocie, a najrzadziej ankietowani wskazywali na niepełnosprawność (5,00%).

Jakie są - według Państwa - przyczyny przemocy w rodzinie? (proszę zaznaczyć trzy odpowiedzi)

Zdaniem ankietowanych na terenie Gminy Lutowiska wśród dzieci i młodzieży występują następujące, negatywne zjawiska: alkohol i papierosy (68,00%), uzależnienia od komputera i Internetu (63,00%), zaniedbanie wychowawcze (57,00%), brak autorytetów w otoczeniu (56,00%), przemoc ze strony rodziców (49,00%), przemoc ze strony rówieśników (38,00%), przestępczość i chuligaństwo (29,00%), zaniedbanie socjalne (28,00%), narkomania (21,00%), eurosieroctwo (18,00%) oraz sieroctwo (2,00%).

Jakie negatywne zjawiska odnoszące się do dzieci i młodzieży dostrzega Pan/i najczęściej? (proszę zaznaczyć trzy odpowiedzi)

Podsumowując należy zauważyć, że mieszkańcy gminy zauważają występowanie problemu przemocy domowej w swoim otoczeniu i uważają ten problem za istotny w skali gminy. Wskazuje to, iż jak zaznaczono na wstępie skala problemu w rzeczywistości może być większa niż wynikałoby to z danych dotyczących prowadzonych procedur „Niebieskie Karty”, a więc już ujawnionych przypadków podejrzenia występowania przemocy.

V Główne założenia programu

1. Cele programu

Celem głównym programu jest **zwiększenie skuteczności działań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie**. Cel ten oparty jest na realizacji zadań gminy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, szczególnie poprzez promowanie działań profilaktycznych, wspieranie osób doświadczających przemocy oraz pracy ze sprawcami przemocy nad zmianą ich zachowań i postaw tj.

- 1) zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie,
- 2) zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy,
- 3) zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Cele szczegółowe:

- 1) Diagnozowanie i monitorowanie problemu przemocy.
- 2) Podniesienie świadomości i wrażliwości społecznej na problemy związane z przemocą w rodzinie.
- 3) Podniesienie kompetencji zawodowych pracowników służb i instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.
- 4) Zapewnienie kompleksowej pomocy członkom rodzin, w których występuje problem przemocy.

2. Założenia programu

Realizacja celów programu zakłada:

- 1) Uwrażliwienie społeczności lokalnej na problem przemocy w rodzinie;
- 2) Promowanie modelu rodziny wolnej od przemocy;
- 3) Edukację dzieci, młodzieży i dorosłych z zakresu tematyki przemocy w rodzinie;
- 4) Działania interdyscyplinarne w zakresie przeciwdziałania przemocy.

3. Działania służące realizacji programu

1) Diagnozowanie i monitorowanie problemu przemocy w rodzinie:

- zbieranie i uaktualnianie informacji na temat rozmiarów problemu przemocy w rodzinie oraz zasobów środowiska lokalnego (statystyki policyjne, sądowe. Ośrodka Pomocy Społecznej, GKRPA, szkół, Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej);
- monitorowanie problematyki przemocy w rodzinie oraz udzielanej pomocy;

- zintegrowanie działań w ramach przeciwdziałania przemocy w rodzinie w gminie poprzez wypracowanie procedur aktywnej i stałej współpracy placówek oświatowych, jednostek pomocy społecznej, służby zdrowia, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji sądu rejonowego, kuratorów sądowych i organizacji pozarządowych.

2) Podniesienie świadomości i wrażliwości społecznej na problemy związane z przemocą w rodzinie:

- podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej na temat przemocy w rodzinie m.in. poprzez organizowanie prelekcji, pogadanek, warsztatów profilaktycznych oraz upowszechnianie materiałów edukacyjno - informacyjnych, ulotek, broszur, wizytówek (w tym o instytucjach udzielających pomocy w sytuacjach doświadczania przemocy w rodzinie);
- prowadzenie wśród dzieci i młodzieży profilaktyki agresji i przemocy, m.in. poprzez organizowanie zajęć w ramach szkolnego programu profilaktyki.
- organizowanie dla nauczycieli i pedagogów szkoleń i warsztatów dotyczących przemocy w środowisku szkolnym i rodzinnym;
- współuczestnictwo w programach i kampaniach społecznych poświęconych przemocy w rodzinie i jej skutkom.

3) Podniesienie kompetencji zawodowych pracowników służb i instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie:

- szkolenia grup zawodowych z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie dla potrzeb współpracy w grupach roboczych;
- szkolenie dotyczące problemu przemocy w rodzinie dla członków grup roboczych oraz członków zespołu interdyscyplinarnego wraz z dodatkowymi kosztami związanymi z zapewnieniem m.in cateringu, zakupem artykułów żywnościowych, napojów, wody, kawy, herbaty oraz innych artykułów.

4) Zapewnienie kompleksowej pomocy członkom rodzin, w których występuje problem przemocy:

- udzielanie przez Ośrodek Pomocy Społecznej pomocy finansowej i rzeczowej rodzinom dotkniętym przemocą;
- prowadzenie pracy socjalnej z rodzinami, w których stosowana jest przemoc;
- prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w szczególności poprzez podejmowanie działań edukacyjnych służących wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji

rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie (np. organizowanie szkoleń i warsztatów edukacyjnych);

- prowadzenie edukacji wśród ofiar przemocy w rodzinie w zakresie przysługujących im praw;
- tworzenie grup wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie;
- oddziaływanie na sprawców przemocy w rodzinie poprzez motywowanie ich i kierowanie do udziału w programach korekcyjno - edukacyjnych.

4. Zagrożenia realizacji zadań:

- 1) stereotypy panujące w środowisku na temat przemocy w rodzinie;
- 2) bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych;
- 3) brak współpracy rodziny w zakresie przewyciężania kryzysów;
- 4) problem uzależnienia od alkoholu w rodzinach, ubóstwo;
- 5) brak infrastruktury socjalnej w gminie;
- 6) brak lub zbyt mała współpraca interdyscyplinarna;
- 7) brak motywacji ekonomicznej dla członków zespołu interdyscyplinarnego
- 8) duża odległość do placówek specjalistycznego wsparcia.

5. Realizacja programu i przewidywane efekty:

Podmiotem odpowiedzialnym za koordynację działań wyznaczonych w Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Gminie Lutowiska na lata 2023 - 2026 jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lutowiskach przy współpracy z:

- Gminną Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Komendą Powiatową Policji w Ustrzykach Dolnych / Dzielnicowy Zespół Prewencji w Stuposianach;
- placówkami oświatowymi;
- Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną;
- Zakładami Opieki Zdrowotnej;
- Organizacjami pozarządowymi;
- Sądem Rejonowym w Lesku;
- Prokuraturą Rejonową w Lesku;
- Poradnią Leczenia Uzależnień w Lesku;
- Specjalistycznym Ośrodkiem Wsparcia SOS w Lesku;
- Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Ustrzykach Dolnych.

Przewidywane efekty realizacji programu:

- 1) Zmiana postaw społecznych wobec zjawiska przemocy w rodzinie;
- 2) Spadek liczby przypadków przemocy w rodzinie.
- 3) Udzielanie profesjonalnej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie.
- 4) Usprawnianie systemu pomocy rodzinom dotkniętym przemocą.
- 5) Zwiększanie zaangażowania społeczności w sprawy przeciwdziałania przemocy.
- 6) Zbudowanie systemu działań w zakresie pomocy rodzinom i osobom dotkniętym przemocą.
- 7) Niwelowanie skutków zjawiska przemocy.
- 8) Zwiększenie świadomości dzieci i młodzieży dotyczących zagrożeń płynących z występującego problemu przemocy i uzależnienia.
- 9) Zmniejszenie skali występujących w rodzinach dysfunkcji, wynikających z przemocy.

VI Realizacja programu

1. Zasoby gminy Lutowiska w zakresie realizacji programu

- 1) **Zasoby ludzkie** - specjaliści z różnych dziedzin;
- 2) **Zasoby instytucjonalne** - instytucje i organizacje zajmujące się problemem przemocy w rodzinie oraz instytucje i organizacje pełniące funkcję wspierającą:
 - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej,
 - Komenda Powiatowa Policji / Dzielnicowy Zespół Prewencji w Stuposianach,
 - Zespół Interdyscyplinarny,
 - Placówki Oświatowo -Wychowawcze w szczególności Szkoła Podstawowa w Lutowiskach,
 - Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
 - Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej,
 - Poradnia Zdrowia Psychicznego w Ustrzykach Dolnych,
 - Poradnia Leczenia Uzależnień, Punkt w Ustrzykach Dolnych,
 - Punkt Nieodpłatnej Pomocy Prawnej,
 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie / Ośrodek Interwencji Kryzysowej.

2. Adresaci programu

- 1) ofiary przemocy;
- 2) sprawcy przemocy,

- 3) przedstawiciele instytucji i służb zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie,
- 4) przedstawiciele władz lokalnych,
- 5) społeczność lokalna gminy Lutowiska.

3. Monitorowanie i ewaluacja programu

Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie funkcjonujący w sposób przedstawiony w niniejszym dokumencie obejmuje zadania gminy w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej oraz pracy z ofiarami i sprawcami przemocy domowej.

Istotą efektywności funkcjonowania programu jest realizacja zadań w zakresie, formie i stopniu dostosowanym do potrzeb mieszkańców gminy, zgodnie z przyjętymi procedurami oraz stała współpraca uczestników programu i monitoring działań.

Monitoring zapisów Programu, polegający na systematycznym zbieraniu i analizowaniu informacji dotyczących realizowanych bądź zrealizowanych już działań, będzie prowadzony przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lutowiskach. Gromadzone dane pozwolą zidentyfikować i rozwiązać problemy, które pojawią się w trakcie wdrażania dokumentu, oraz stwierdzić, czy wyznaczone działania zmierzają w słusznym kierunku i przynoszą zakładane zmiany. Monitorowanie realizacji Programu odbywać się będzie w oparciu o sprawozdawczość, która dotyczyć będzie danych uzyskanych na koniec każdego roku realizacji Programu tj. –

- instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie,
- form udzielanej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie,
- form działań kierowanych do sprawców przemocy w rodzinie.

Ewaluację Programu będzie prowadzić Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lutowiskach we współpracy ze wszystkimi instytucjami realizującymi Program. Ewaluacja pozwoli na dostosowanie form wsparcia do potrzeb i problemów istniejących w Gminie Lutowiska.

Wskaźnikami ewaluacji będą:

- liczba interwencji domowych, w tym z powodu przemocy w rodzinie,
- liczba pokrzywdzonych w wyniku przemocy domowej,
- liczba sprawców przemocy domowej,
- liczba sprawców przemocy domowej pod wpływem alkoholu,
- liczba wszczętych procedur „Niebieskie Karty”.

4. Finansowanie programu

- 1) Zadania realizowane w ramach Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2023 - 2026 finansowane będą z budżetu oraz ze środków pozyskanych z innych źródeł.
- 2) Corocznie zostanie sporządzony plan finansowy do Programu środków przeznaczonych na realizację w danym roku budżetowym zadań niniejszego programu.

5. Sprawozdawczość

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lutowiskach do dnia 31 marca każdego roku przedłoży Radzie Gminy sprawozdanie z realizacji Programu w roku poprzednim.

VII Wykaz placówek / instytucji działających na rzecz ofiar przemocy w rodzinie na terenie gminy Lutowiska i powiatu bieszczadzkiego

Lp.	Nazwa i adres	Telefon kontaktowy / adres e-mail
1	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej 38-713 Lutowiska 14	tel. 13-461-00-55 gops@lutowiska.pl
2	Zespół Interdyscyplinarny Działający przy Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Lutowiskach 38-713 Lutowiska 14	tel.13-461-00-55 gops@lutowiska.pl
3	Dzielnicowy Zespół Prewencji w Stuposianach Komendy Powiatowej Policji	tel. 47-829-45-20 dzielnicowy.lutowiska1@rz.policja.gov.pl dzielnicowy.lutowiska2@rz.policja.gov.pl
4	Komenda Powiatowa Policji w Ustrzykach Dolnych ul. 29 Listopada 33 38-700 Ustrzyki Dolne	tel. 13-460-83-99 ustrzyki-dolne@rz.policja.pl
5	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Bieszczady” w Lutowiskach	tel. 13-461-00-22
6	Punkt Konsultacyjny Ośrodka Interwencji Kryzysowej ul. Pionierska 10 38-700 Ustrzyki Dolne	tel. 13-300-02-30
7	Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna ul. Pionierska 10 38-700 Ustrzyki Dolne	tel.13 461 12 91; 729 807 536 sekretariatpppustrzyki@gmail.com

8	Poradnia Leczenia Uzależnień filia w Ustrzykach Dolnych Ul. 29 Listopada 42 38-700 Ustrzyki Dolne	tel. 664 407 421
---	--	------------------

Załącznik:

1. Harmonogram pracy Zespołu Interdyscyplinarnego w sprawie realizacji Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2023 – 2026

Załącznik nr 1: HARMONOGRAM PRACY ZESPOŁU INTERDYSCYPLINARNEGO W ZAKRESIE REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE NA LATA 2023 – 2026

Lp.	Działania i cele operacyjne	Sposób realizacji	Podmiot odpowiedzialny	Termin realizacji
1	Diagnozowanie i monitorowanie problemu przemocy w rodzinie	<ol style="list-style-type: none"> Zbieranie i uaktualnianie informacji na temat rozmiarów problemu przemocy w rodzinie oraz zasobów środowiska lokalnego. Monitorowanie problematyki przemocy w rodzinie oraz udzielanej pomocy. Zintegrowanie działań w ramach przeciwdziałania przemocy w rodzinie w gminie poprzez wypracowanie procedur aktywnej i stałej współpracy placówek oświatowych, jednostek pomocy społecznej i służby zdrowia, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, sądu rejonowego i kuratorów sądowych, organizacji pozarządowych. Coroczne sprawozdania podmiotów realizujących gminny program przeciwdziałania przemocy w rodzinie 	<p>Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej</p> <p>Zespół Interdyscyplinarny</p> <p>Komenda Powiatowa Policji</p>	2023 – 2026
2	Podniesienie świadomości i wrażliwości społecznej na problemy związane z przemocą w rodzinie	<ol style="list-style-type: none"> Podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej na temat przemocy w rodzinie m.in. poprzez upowszechnianie materiałów edukacyjno-informacyjnych / ulotek, broszur, wizytówek/ w tym o instytucjach udzielających pomocy w sytuacjach doświadczania przemocy w rodzinie. 	<p>Członkowie zespołu Interdyscyplinarnego oraz grup roboczych</p>	2023 – 2026

		2. Prowadzenie wśród dzieci i młodzieży profilaktyki agresji i przemocy, m.in. poprzez organizowanie zajęć w ramach szkolnego programu profilaktyki.	Pedagodzy placówek oświatowych	
		3. Organizowanie dla nauczycieli i pedagogów szkoleń i warsztatów dotyczących przemocy w środowisku szkolnym i rodzinnym.	Komenda Powiatowa Policji Dyrektorzy placówek oświatowych	
		4. Współuczestnictwo w programach i kampaniach społecznych poświęconych przemocy w rodzinie i jej skutkom	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie Polski Czerwony Krzyż	
3	Podniesienie kompetencji zawodowych pracowników służb i instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie	1. Szkolenia grup zawodowych z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie dla potrzeb współpracy w grupach roboczych,	Zespół Interdyscyplinarny	2023 – 2026
		2. Szkolenie wraz z dodatkowymi kosztami związanymi z zapewnieniem cateringu dotyczące problemu przemocy w rodzinie dla członków grup roboczych oraz członków zespołu Interdyscyplinarnego	Zespół Interdyscyplinarny	

4	Zapewnienie kompleksowej pomocy członkom rodzin, w których występuje problem przemocy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udzielanie przez Ośrodek Pomocy Społecznej pomocy finansowej i rzeczowej rodzinom dotkniętym przemocą. 2. Prowadzenie pracy socjalnej z rodzinami, w których stosowana jest przemoc. 3. Wgląd w sytuację rodzin dotkniętych przemocą. 	<p>Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej</p> <p>Kuratorzy Sądu Rejonowego w Lesku</p>	2023 - 2026
		<ol style="list-style-type: none"> 1. Prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez podejmowanie działań edukacyjnych służących wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie (np. organizowanie szkoleń i warsztatów edukacyjnych). 	<p>Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej</p> <p>Komenda Powiatowa Policji</p> <p>Pedagodzy placówek oświatowych</p> <p>Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie</p>	
		<ol style="list-style-type: none"> 2. Prowadzenie edukacji wśród ofiar przemocy w rodzinie w zakresie przysługujących im praw 	<p>Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej</p> <p>Komenda Powiatowa Policji</p> <p>Zespół Interdyscyplinarny</p>	
		<ol style="list-style-type: none"> 3. Oddziaływanie na sprawców przemocy w rodzinie poprzez motywowanie ich i kierowanie do udziału w programach korekcyjno - edukacyjnych. 4. Kierowanie osób uzależnionych od alkoholu do Prokuratury Rejonowej w Lesku na przymusowe leczenie odwykowe lub do Poradni Leczenia Uzależnień na terapię dla osób uzależnionych. 5. Skierowanie wniosku do Prokuratury Rejonowej w Lesku w sprawie podjęcia działań wobec osoby podejrzanej o stosowanie przemocy w rodzinie. 	<p>Zespół Interdyscyplinarny</p>	